

Esence, zákony a věda mezi Descartem a Leibnizem

J. Palkoska, ZS 2018

handout 9, 22. 11. 2018

I

[D1] „Na myšlení a rozlehlost [a] lze nahlížet jako na [*spectari possunt ut*] to, [b] co utváří přirozenosti [*constituentes naturas*] chápající substance a tělesné substance “ (Descartes, *Principy* I, 63)

[D2] „[K]aždá substance [c] má jednu hlavní vlastnost [*præcipua proprietas*]. Ta [b] utváří [*constituit*] její přirozenost a esenci a [d] vztahují se k ní [*ad quam referentur*] všechny ostatní vlastnosti.“ (Descartes, *Principy* I, 48)

[S1] „Atributem rozumím to, [a] co chápavost vnímá [*percipit*] u substance jako to, [b] co utváří její esenci [*tanquam ejusdem essentiam constituens*]. “ (Spinoza, 1D4)

II

Spinozův „substanciální monismus“:

(i) Nutně existuje substance [s esencí] sestávající z nekonečna atributů (=Bůh) [1p11], (ii) kromě této (nutně existující a [co do esence] z nekonečna atributů sestávající) substance nemůže být ani být pojata žádná substance [1p14], a (iii) cokoli je, je v této (nutně existující a [co do esence] z nekonečna atributů sestávající) substanci a bez této substance nemůže nic být ani být chápáno [1p15].

III

(1) Nutně existuje substance sestávající z nekonečna atributů. [=1p11]

(2) Žádné navzájem různé substance nemohou sdílet jakýkoli atribut. [=1p5]

[(3) Každá substance musí mít alespoň jeden atribut. [←1p10s]]

tudíž

(4) Kromě (nutně existující) substance sestávající z nekonečna atributů není ani nemůže být pojata žádná jiná substance. [=1p14]

(5) 1D3 + 1D5 + 1a1

tudíž

(6) Cokoli je, je v jediné nutně existující a z nekonečna atributů sestávající substanci a bez této substance nemůže nic být ani být chápáno. [=1p15]

„[K]aždé jsoucno musí být pojímáno pod nějakým atributem“ (1p10s)

IV

Spinoza proti Descartovi:

(I) Esence jedné a téže substance *může* být utvářena více než jedním atributem.

(II) Žádné navzájem numericky různé substance nemohou sdílet jakýkoli atribut.

ad (I): „Rozhodně ... není absurdní připisovat jedné substanci více atributů; dokonce není v přirozenosti nic jasnějšího, než že každé jsoucno musí být pojímáno pod nějakým atributem, a čím více má reality či bytí, tím více má atributů ...“ (1p10s)

ad (II): „V přírodě nemohou být dvě nebo více substancí s toutéž přirozeností neboli atributem.“ (1p5)

V

[D(i)] „Modální rozdíl [*distinctio modalis*] ... mezi modem ve vlastním smyslu [*proprie dictum*] a substancí, jejímž je modem, ... se poznává z toho, že lze sice jasně vnímat substanci bez modu, o němž říkáme, že se od ní liší, nemůžeme však naopak myslet tento modus bez ní. Tak jsou tvar a pohyb modálně rozdílné od tělesné substance, v níž jsou, a stejně tak jsou přitakání a vzpomínka modálně rozdílné od mysli.“ (Descartes, *Principy* I, 61)

[D(ii)] „[M]ezi substancí a nějakým jejím atributem, bez něhož ji nelze chápat .., je pomyslný rozdíl [*distinctio rationis*].“ (Descartes, *Principy* I, 62)

[S(ia)] „Mimo chápavost tudíž není nic, čím by se více věcí mohlo navzájem lišit, kromě substancí neboli – což je totéž [*quod idem est*] (podle 1D4) – jejich atributů, a jejich afekcí.“ (1p4d)

[S(ib)] „Atribut je totiž to, co chápavost vnímá u substance jako utvářející její esenci (podle 1D4), a musí se tedy (podle 1D3) pojímat skrze sebe.“ (1p10d)

VI

(a) atribut = substance [1p4d, 1p10d, 1p29s]

(b) jednu a tutéž substanci mohou utvářet i dva nebo více atributů [1p10s, 1D6, 1p8]

(c) atributy se pojímají jako navzájem reálně odlišné [1p10s]

VII

„Ke každé věci lze přiřadit příčinu či důvod jak toho, proč existuje, tak toho, proč neexistuje.“ (1p11d2)

VIII

„V přírodě nemohou být dvě nebo více substancí s toutéž přirozeností neboli atributem.

Důkaz: Kdyby bylo více odlišných substancí, musely by se mezi sebou lišit buď díky různosti atributů, nebo díky různosti stavů [*affectionum*] (*podle 1p4*). Kdyby pouze díky různosti atributů, připustilo by se, že tudíž může být jen jedna s tímtež atributem. Kdyby však díky různosti stavů, pak protože stavy lze ponechat stranou, jelikož substance je vůči svým stavům co do přirozenosti dřívější (*podle 1p1*), nebude možné substancí, jež je takto uvažována v sobě, tj. (*podle 1D3 a 1a6*) pravdivě, pojímat jako lišící se od jakékoli jiné, tj. (*podle 1p4*) nebude jich moci být více, nýbrž pouze jedna.“ (1p5,d)

IX

(2.1) Substance se mohou navzájem různit buď díky stavům (=modům) substancí nebo díky atributům substancí. [=1p4]

(2.2) Substance se nemohou navzájem různit díky svým stavům (=modům).

tudíž (2.3) Substance se mohou navzájem různit jedině díky svým atributům.

[(2.4)] Žádné navzájem různé substance nemohou sdílet *to, díky čemu se navzájem různí.*]

tudíž (2*) Žádné navzájem různé substance nemohou sdílet *své atributy.* [=*1p5]

X

...
tudíž [(2.5) Žádné navzájem různé substance nemohou sdílet *všechny své atributy.* = Pro každé dvě navzájem různé substance platí, že existuje alespoň jeden atribut, který nesdílejí.]

[(2.6) Jestliže (2.5), pak žádné navzájem různé substance nemohou sdílet *žádný ze svých atributů.*]

tudíž Žádné navzájem různé substance nemohou sdílet jakýkoli atribut. [=1p5]

XI

„Uspořádání a spojení idejí je totéž jako uspořádání a spojení věcí.

Důkaz: Je zřejmý z 1a4. Neboť idea čehokoli zapříčiněného závisí na poznání příčiny, jejímž je účinkem.“ (2p7,d)

„Poznání [*cognitio*] účinku závisí na poznání příčiny a zahrnuje je.“ (1a4)

XII

„V Bohu je nutně dána jak idea jeho esence, tak idea všeho, co nutně vyplývá z jeho esence.

Důkaz: Bůh totiž (*podle 2p1*) může myslet nekonečno věcí na nekonečno způsobů [*infinita infinitis modis*], neboli (což je totéž, *podle 1p16*) může si vytvořit ideu své esence a všeho, co z ní nutně vyplývá. Avšak vše, co je v moci Boha, nutně jest (*podle 1p35*); tudíž je taková idea nutně dána, a to (*podle 1p15*) jedině v Bohu. *Q.E.D.*“ (2p3,d)